

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Institutione Principis Libri Tres

De Meyer, Liévin

Bruxellis, M.D.CC.XVI.

De Institutione Principis Liber Primus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68662](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68662)

D E
I N S T I T U T I O N E
P R I N C I P I S
L I B E R P R I M U S.

Ifficiles Heroum ortus quæ causa retardet, Propositio
Et quas, progenies regum jam nata, per artes Operis.
Sit formanda, cano. Vati parete canenti
Vos quibus imperium mundi committit ab alto
Numen, & optatos spondet Lucina nepotes.
Magnæ molis opus, mentem inspirare juventæ
Sublimem, atque ipsis virtutem affundere cunis.
Dein scelerum genus omne, trucemque avertere pestem:
Ne qua lues serpatque animo, fundatque venenum.
Præcipuè hic Musis fudet labor. Omen ab ipso
Proles lacte trahit: spes hinc censenda futuri.

A

Ad-

2 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Adsis ô, faveasque pater, qui pectora vatûm
Fonte rigas sacro, & coeli super ardua tollis:
Adsis, propositoque pares in carmina vires
Suffice, & ignavum remove de pectore frigus.

Operis de-
dicatio Ca-
rolo VI.
Cæsari Au-
gusto post
natum Leo-
poldum
Archiducem.

Tuque adeo Scythicum terras qui classibus Istrum,
Eoasque fugas acies, celeresque sagittas
Parthorum, domito si jam vacat hoste reverti,
Et capiti meritas Pindo decerpere lauros,
Cæsar ades: tibi surgit opus. Data mascula coelo
Progenies te læta vocat: quam maxima Divûm,
Austriacæ tutela domûs, matrique patrique
Detulit, & morti stirpem subduxit avaræ.
Sic equidem spondebam animo, sic vota ferebant
Europæ, multa ut faceret te prole parentem
Augusti consors thalami. Qua dignior inter
Teutonicas nunquam surrexit origine matres,
Seu formam spectes, seu mores, seu genus alta
Stirpe ducûm. Dotes sed enim supereminet omnes
Relligionis amor, suspensaque regia templis
Munera, & oblatus sacris puer aureus aris.
O quæ vota piis concepta parentibus! ipsum
Dum teneris mater puerum complexa lacertis
Virginis ante aras posuit, coeloque dicavit.
Sancte pater, tuque ô coeli regina, recentem
Accipite hanc animam, munusque agnoscite vestrum.
Quæ, precor, intactos spondet si innoxia mores,
Labis & expertes lustris venientibus annos,
Vivat, & imperio crescat matura paterno:
Sin aliquam admittet lethali crimine noxam
Degener, & famam laudis violabit avitæ,
Tollite, præsentique scelus prævertite letho.
Talibus orabant superos, arasque tenebant.

Illu-

LIBER PRIMUS.

Illustres pietate animæ ! si quid mea possunt
 Carmina , & ad feros transibit musa nepotes ,
 Nulla dies memori victuros eximet ævo ,
 Austriacas Ister famulo dum gurgite terras
 Alluet , imperiumque aquilæ sublime tenebunt.
 Altera jam supereff venturam cura juventam
 Excolere , & justas Leopoldo scribere leges.
 Ergo ades , & tenuem , Cæsar , ne despice musam ,
 Dum præcepta canit , proavis quibus æmula virtus
 Surgit , & ad priscos generis formatur honores ,
 Æquatura patris famam , partosque triumphos.

Diva parens rerum , causas mihi pande latentes ,
 Pauperibus partus facilis numerosaque proles
 Cur veniat , lassetque sinus atque ubera matrum ,
 Lentior augusti nascatur sanguinis hæres ?
 Interea pia magnificis altaria donis
 Matrona accumulât , numenque in pignora poscit ,
 Et tardum precibus cœlum votisque fatigat
 Nequidquam : raro solvuntur viscera partu.
 Rustica simplicitas sed enim , sine thure , quotannis
 Fœta tumet , geminatque utero natura feraci
 Progeniem : jamque ipsa penum consumit agrestem
 Turba frequens. Tædet miseros genuisse parentes.
 Hæc ego : cum se Diva oculis Natura videndam
 Obtulit. Huic ingens humeris pendeat amictus
 Versicolor , specieque nitens & imagine rerum.
 Namque hic terrarumque orbem , & maria omnia circum
 Argento fluere , & Zephyro vada summa moveri
 Cernere erat , bijugos Neptunum flectere currus ,
 Et gemmis lucere rotas , lucere tridentem :
 Nereïdumque choros juxta , atque immania cete
 Et sorbere lacus , & reddere naribus undas :

Consultur
 Natura re-
 rum om-
 nium pa-
 rens , cur
 regum pro-
 les rarior
 difficilior-
 que , pau-
 perum nu-
 merosior
 passim faci-
 liorque nas-
 catur.

Naturæ va-
 ti apparen-
 tis descrip-
 tio.

4 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Stare nemus contra , & flavis circumdare pontum
 Aggeribus , viridesque agitari flatibus ornos :
 Tellurem genus omne hominum , genus omne ferarum
 Incolere , & pictas ramis habitare volucres.
 Singula quæ tenui innevit sapientia filo ,
 Secula dum , ingentesque polorum condidit axes.
 Omnibus his alimenta parens Natura ministrat
 Desuper , & toto vegetans se corpore miscet.
 Omniferam sequitur , turgentiaque ubera mulget
 Fertilitas , solersque utero Lucina tueri
 Semina , & ignotas matura vocare sub auras.

Rationem
 natura red-
 dit rarioris
 difficilioris
 que partus
 principum:
 quod ad eos
 formandos,
 celestium
 virtutum
 (quæ sub
 Nympha-
 rum forma
 inducun-
 tur) opera
 multiplex
 requiratur.

Talia miranti , pictâque in veste tuenti
 Alma parens sic orsa loqui. Mihi mille ministrant
 Diversorum operum famulæ. Circùm aspice formas
 Nympharum ætherias : tua te quæsita docebunt,
 Progenies cur rara sinu se regia fundat.
 Nam non ante leves implet vagitibus auras
 Materno erumpens utero , quàm mille morantem
 Formavere manus , vitioque dedere carentem.
 Tantum effata , fugat nubes cœlumque serenat.
 Agmen olorinis veluti dum nubila pennis
 Deferit , ima petens placido per inania gyro :
 Et nunc summa super Cynthi fastigia pendet ,
 Mox ripas legit , & gelidi vaga stagna Caystri :
 Effusæque vadis volucres candentia tingunt
 Colla lacu , motisque irrorant tergora pennis :
 Haud aliter summo vidi crebrescere cœlo
 Agmina Nympharum , ac sensim propiora tenere
 Culmina , jamque humiles plantis contingere terras.
 At me divinus subitò circumstetit horror.
 Mox tamen obtutu Divas audacia venit
 Quasque notare meo , & veniendi discere causas.

Pri-

LIBER PRIMUS.

Prima nitens oculis, & latâ fronte decora
 Majestas graditur, genus ipso à numine ducens.
 Sceptrum dextra tenet, fulgentem læva coronam.
 Tantaque sublimes crescens confurgit in auras,
 Ut pedibus terras, & olympum vertice pulset.
 Ipse venustatem miror, formosaque magnæ
 Ora Deæ: quo vētat iter? cui dona parentur?
 Tum Natura mihi dedit hæc responsa roganti.
 Hæc sedes petit augustas, hæc pignora regum
 Format agens, primisque decus vagitibus afflat.
 Luminibusque faces & amicos fulguris ignes
 Implicat, & blandum terrori miscet amorem.
 Puro deinde leves irrorans nectare cunas,
 Magnam animam, plenamque sui diffundit, onusque
 Ferre docet mundi, sceptrique laboribus æquat.
 Marmor uti Pariis decisum rupibus olim
 Cui manus artificis decus addidit, accipit ora
 Vera Dei: stat forma Jovis, fulmenque coruscat.
 Haud secus effingit regalem ad grandia mentem
 Nympharum princeps Majestas. Nec mora cœpto
 Ulla operi, requiesque datur: fugat otia Virgo,
 Maturans virtutem & dignos principe mores. |
 Tum proceres, cunas circum longo ordine stantes
 Obsequium puero, & meritos impendere honores
 Diva docet, celsisque iterum se nubibus abdit.

Dein focias, quibus egregium partita laborem,
 Selectas toto Natura ex agmine Nymphas
 Accelerare jubet. Galeâ Bellona comanti
 Tecta caput, nodoque sinus collecta fluentes,
 Ardentisque furore oculos circum omnia volvens,
 Profilit arma ferens, clypeum (Vulcania dona)
 Fatiferosque enses, & acutæ cuspidis hastas,

5

Prima Re-
 gum nu-
 trix Maje-
 stas. De hac
 notum est
 illud Naso-
 nis: *Qua-
 que die pri-
 mum est edi-
 ta, magna
 fuit.*

Bellona ex-
 cum Martis
 furorem
 pueris Re-
 gum nas-
 centibus
 inspirare
 nititur.

Tym-

6 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Tympanaque & lituos, belli instrumenta cruenti.
 Omnia quæ augustis suspendere postibus ardet.
 Mulciber his irasque, dolosque afflaverat atris
 Follibus, & stygiis candentia tinxerat undis.
 Quòque magis noceat, bellique inspiret amorem,
 Aspera mox pugnae, Martisque docere furores
 Diva parat: plenis equitatum educere campis,
 Et densare virum latera, & glomerare per ignem,
 Nutantesque animare acies, & vulnera ferri
 Cruda pati, pulcræque metum contemnere mortis.
 Belligeram circum (Genus exitiale) fremebant
 Armatae facibus Diræ. Micat horrida torvis
 Flamma oculis, faniemque vomunt cervicibus angues
 Terribiles spiris, humerosque ac pectora lambunt.
 Imperat his Bellona sequi quocumque feretur.
 Limina tum spectat, fulgentesque ære columnas,
 Et fastu ingenti minitantiæ culmina cælo.
 Cæsaris hæc domus. Hic prisco stant marmore signa
 Porticibus longis, antiquæ gentis origo.
 Interiora tenent parvi incunabula regis,
 Blandus ubi molles efflat de pectore somnos,
 Delicium patris, & sceptri dignissimus hæres.
 Evolat huc Bellona minax, Furiasque laceffit
 Occultum ut totis inspirent ossibus ignem,
 Atque dolos, atque arma ferant, irasque, facesque,
 Et de vipereis abruptos crinibus angues
 Conjiciant, stygioque aspergant pectora tabo.
 Jamque pedem tectis furibunda inferre parabat.
 Obsistit, lævâque trucem, gladioque retardat
 Justitia, & primos meritò sibi poscit honores.
 Instantemque, & multa oculis animoque minantem
 Arcet, agens retrò; gressumque ad limina perfert.

Bellonam
 præit Justi-
 tia, docet-
 que, nihil
 æquè ca-
 vendum re-

Ni

LIBER PRIMUS.

7

Ni faciat : cæca arma sonent , ferus omnia mavors
Vertat in exitium , foedetque cruoribus orbem.

gibusquàm
bellum in-
justum.

Tum duplices Astræa manus ad sidera tollens ,
Adsis ô , si justa peto , si legibus , inquit ,
Astra Deus terrasque regis : mihi cedat Erinnyis ,
Detque locum. Liceat nostris mansuescere primùm
Auspiciis , legesque pati quas ponit olympus ,
Et belli jura , & primordia discere pacis.

Tempus erit , quo regna sinam sua jure tueri
Magnanimos reges , & pellere finibus hostem.

Audiit , & summo cæli de vertice numen
Dicta probat , primamque jubet succedere tectis

Justitiam. Subit illa fores , ostroque jacentem
Regalem amplexu puerum petit. Ille ubi sensit

Oscula , divinumque animæ cælestis odorem ,
Erigitur , teretesque manus circum ubera volvit :

Nutricemque suam totis haurire medullis
Gaudet , & imperii primas agnoscere leges.

Illa fovet , mollitque animos , & temperat ignes.

Quidque ferant , quid jura vetent , quid fasque , nefasque
Diva docet : ne regna ferox aliena laceffat

Ambitio , cedatque dolis & viribus æquum.

Turpe fidem violare datam , jurataque dextris

Fœdera , perfidiæque ultores temnere Divos :

Finitimos terrere metu : vexare tributo

Subjectos : tenuique inopum ditescere prædâ.

Omnia quæ teneris pueri Dea sensibus indit.

Dulce rudimentum , & venturæ gloria famæ ,

Principiis si fera bonis responderit ætas.

Post hæc armipotens gressum Dea sedibus infert ,

Jam melior , patiensque regi. Stridentibus alis

Diffugiunt Furiaë : quarum Æacus acer ahenis

Fraudibus
dolisque
fugatis , in-
justi belli

Cru-

8 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

comitibus,
bellum ad
æquitatis
regulas ex-
actum geri
licite po-
test.

Crura premit nodis, serpentumque educat atris
Visceribus pascens, & spumâ Cerberus albâ.
Evocat has, laxatque cavis furialia monstra
Carceribus, vindex terras si quando nocentes
Peste parat numen vastare, aut perdere ferro.
At nunc justa fugat Diras Bellona cruentas,
Atria ne fœdent turpi regalia tabo.
Scuta quoque & gladios, & spicula tincta veneno,
Hastasque, clypeosque, & rubras sanguine parmas,
Ferre jubet, nigroque recondere cuncta sub orco.
Scilicet & folis, quibus arma coërceat, armis
Induitur: si forte minax in prælia rumpat
Parthus eques, turbetque inopino fœdera bello.
Seu patriæ reddenda quies, ferroque domanda
Seditio, & populos contra juvat ire rebelles.
Hos motus, hæc arma probat Deus arbiter æqui.
Dein placidis puerum stringens Bellona lacertis,
Munera parva sinu fundit, quæ Mulciber igne
Coxerat innocuo, fulvoque poliverat auro.
Volvuntur galeæque leves, ensesque, tubæque,
Parmulaque, & fulgens indo lorica pyropo,
Ætneæ labor incudis. Puer omnia lustrat
Dona oculis, audetque aciem contingere ferri:
Et belli speciem feros meditatur in annos,
Par veniat dum vis animo, maturaque marti
Virtus, nec patriis impar fortuna triumphis.

Pax & Fer-
tilitas sua-
vissimæ
principum
nutrices.

Hæc inter, geminæ regalia tecta sorores
Pax & Fertilitas subeunt: quarum altera olivæ
Prætendit ramum, pleno fert altera cornu
Veris opes, nitidisque autumnæ dona canistris.
Non ultrò Bellona locum jam cedere Divis
Abnegat, atque abiens aditum venientibus offert.

Post-

Postquam introgressæ, calathis sua munera primùm
 Deponunt, placidoque addunt hæc insuper ore.
 Incipe parve puer manibus contingere ramum
 Quem ferimus, mitique animum submittere paci.
 O quanta Austriacis tollet se gloria rebus
 Auspicio tali! pingui quæ copia terræ!
 Florentes opibus populos, atque aurea cernes
 Secula. Non campis segetes, non collibus uvæ
 Defuerint. Facili tellus dabit omnia partu.
 Saturnique tuis succedent tempora regnis.
 His dictis, pueri fœcundo tempora ramo
 Ter Divæ tetigère, ter oscula pressa dedère.
 Ast illi subitò sanguis mitescere venis
 Incipit, & blando succendi pacis amore.
 Ipsa ministeriis Divarum assistere gaudet
 Cuncta probans, operisque levat Natura laborem.
 Tum placido rerum genitrix sic ore profatur.
 Aspicias ut Nymphæ, & totus conspiret olympus
 Unius in pueri cultum? Fugat illa frementem
 Eumenidum turbam, & natam serpentibus iram.
 Hæc oculis fulgorem indit, floremque juventæ
 Purpureum, & fronti lætos diffundit honores.
 Illa cavet ne sanguis iners præcordia circum
 Torpeat, utque animo virtus inolescat avorum.
 Altera demit onus curis quæ sceptrâ sequuntur,
 Quæque diem noctemque gravant. Hæc æthere puro
 Temperat ingenio vires, arcetque stuporem.
 Cælicolûm pars nulla vacat. Tu define lentos
 Incusare sinus matrum, prolemque morantem.
 Haud tenuis labor est animam formare capacem
 Imperii, sceptroque parem, populisque regendis.
 Et jam rara colunt sceleratas numina terras,

B

Ter-

Difficulta-
 tem in or-
 nanda re-
 giis virtu-
 tibus anima
 natura
 exaggerat.

10 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Territa criminibus, fastusque exosa superbos.
 Vixdum etiam magnis inflectimus æthera votis.
 Cæsaris at pietas cœlum movet. Illius ergo
 Virtutum chorus omnis adest, terrasque revisit.
 Neve putes faciles animis sublimibus ortus,
 Cetera nunc operis spectata molimina tanti.

Vix ea fata: procul sonuit clangoribus æther,
 Æreaque incurvo crepuerunt cornua cantu.
 Qualis ubi ruit in sylvas effusa Juventus
 Venatrix, cingitque cavas indagine valles.
 Tum si forte feram sublatis naribus acres
 Excivère canes: ruit hæc procul ardua montis
 Terga super: resonat latratu lucus acuto.
 Respicio, celeresque oculos per inania volvo.

Amor Dianæ
 principibus
 innatus.

Ecce sagittiferam circum glomerata Dianam
 Agmina Nympharum celsæ de montibus Idæ
 Venatu referunt cæsarum ingentia bis sex
 Terga suum, totidemque madentes vulnere cervos.
 Eminent has inter, sociasque excelsior omnes
 Despicit, & medio graditur Latonia cœtu.
 Huic pharetra ex humero pendet demissa sinistro,
 In manibusque Deæ laxatis cornibus arcus
 Cernitur: infusos collo movet aura capillos.
 Hinc latus, atque illinc, maculoso vellere pardus
 Ambit, & aurati fulgent sub cruribus ungues.
 Par Nymphis cultus. Comitum Diana sagacem
 Evocat Harpalycen, qua non solertior ulla
 Vestigare feras, & vincere cursibus Euros.
 Cui Dea: jam prædæ fatis est. Finite laborem.
 Aura monet vitare graves venatibus æstus.
 Et jam frater equis sublimem pulsat olympum.
 Præcipitate moras, & iussa capeffite nostra.

Est

Est prope Danubii ripas augusta recessu
Insula, dives opum, & superis gratissima tellus :
Magnus ubi terras Phæbo sub utroque jacentes
Temperat imperio Cæsar. Mihi nobile fanum
Ipse dedit luco in medio : semperque recentes
Postibus exuviæ pendent ; canentia torvi
Colla caputque lupi, cervique fugacia nuper
Cornua, setigerique minaces fulmine rictus.
Olli optata diu proles jam mascula patri
Nascitur, & primas rumpit vagitibus auras.
Hæc mihi non vanus fert nuntia frater Apollo.
Huc celerare gradum, & captæ dare munera prædæ
Fert animus, studiisque infantem accendere nostris.
Florentem ut dederint postquam tria lustra juventam,
Incipiat nemora alta sequi, volucrique sagitta
Figere, vel densis includere retibus aprum.
Dixerat. Extemplo Nymphæ cecinere receptus.
Mox agilem, & querno crepitantem robore currum
Prædâ onerant, humilesque super nigrantia volvunt
Terga rotas. Capreas Lalage, levioraque Damas
Corpora fert humeris, onerataque colla cruentat.
Cornipedes jungunt aliæ, & spumantia frænis
Ora premunt : aliæ pendentia cornua tergo
Expediunt, spirisque auras ingentibus efflant.
Quatuor insignes hinc atque hinc plaustra molossi
Custodes servant, avidosque cupidine prædæ
Terrent dente canes, & hiantia vulnera lambunt.
Ut ventum ad parvi penetralia principis, & jam
Clara repercusso sonuere palatia cornu :
Corpora nigra fues, & obeso tergo cervos
Provolvunt manibus Nymphæ, tectisque reponunt.
Tum Dea quæ sylvas & opacos ilice montes

Dianæ ad
commen-
dationem
venationis
oratio.

12 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Incolit , hæc blando arridens simul addidit ore.
Parve puer , magni spes & fortuna parentis ,
Munere quem raro terris concessit olympus ,
Accipe quæ ferimus venatûs præmia nostri.
Magna dabunt alii ; collectas æquore gemmas ,
Craterasque auro solidos , rubrique nitorem
Chrysolithi , & missos peregrino ex orbe tapetas.
Tu ne sperne , precor , neque munera despice nostra.
Fastus abest illis ; sed adest secura voluptas ,
Curarumque fugax animus , prædæque cupido
Innocuæ , lætusque labor. Neque numina cessant
Nostra fatigato diffundere corde soporem.
Adde quod hæc magnis placuere heroibus olim.
Dictæas crudum haud puduit vexare lænas
Alciden , nervoque feras agitare sonanti ,
Et tolerare sitim , & somnos captare sub antro.
Et nunc ille animam sublimibus addidit astris.
Utque alios taceam , memorat quos prisca vetustas ,
Nostra pater , proavique , antiquaque stirpis origo ,
Interdum posito coluerunt numina sceptro.
Tu quoque , care puer , studiis assuesce tuorum ,
Desidiæque animos & edacibus eripe curis.
Dixit , & auratam ex humeris tulit illa pharetram ,
Arcumque , & multâ satiata cæde sagittas ;
Suspenditque toro. Referunt vestigia Nymphæ ,
Assuetosque petunt saltus. Dant ærea signum
Cornua , queis lucus procul omnis , & omnia latè
Antra sonant ; catulisque feræ tremuere relictis.
At puero innocuus circum calor ossa cucurrit.
Inde ubi ter quinis surget natalibus ætas ,
Crescet amor sylvæ : terrentia cornua damas ,
Latratuque audire canum , crudosque tueri

Vul-

Vulneribus gaudebit apros. Tum sidera postquam
 Hesperus accendet, radiis & roscida plenis
 Cynthia sparget humum, referent imitantia veros
 Somnia venatus, prædamque sequetur inanem.

Parte aliâ, galeâ insignem cristaque rubenti
 Adventare Deam aspicio, cui ferreus umbo
 Pectus obit, tremulasque nitore reverberat auras.
 Hasta gradum firmat sublimi cuspide fulgens.
 Quid ferat? unde genus? quo gressum Diva? requiro.
 Tum Natura mihi, lateri quæ semper adhæret
 Cuncta docens, summo natam Jove Pallada cernis.
 Hanc cerebro sine matre tulit, fuditque sub auras
 Rex superum, inque rudes jussit descendere terras.
 Nondum notus erat mansuetæ ramus olivæ,
 Tela nec Assyriam distinxerat aurea lanam,
 Cum Dea missa polo varias mortalibus artes
 Detulit, atque animis tenebras decussit inertes.
 Ante sub ilicibus, vel opacæ tegmine rupis
 Durabat mortale genus. Glans aspera victum
 Lapsa dabat, torrensque nivalibus auctus ab undis
 Arida limosâ relevabat pectora ripâ.
 Curia nulla fuit, non pœna nocentibus ulla.
 Indomitus nullis parebat legibus orbis.
 At postquam feritas animorum victa recessit
 Palladis auspicio: mox cingere mœnibus urbes
 Cura fuit, nuperque habitatos spernere saltus.
 Diva cavas primùm docuit sulcare carinas
 Æquora, curvatisque Aquilonem includere velis
 Jussit: & audaces didicerunt sidera nautæ.
 Illo etiam leges Tritonia condere cœpit
 Tempore, & augustis partiri regibus orbem.
 Pierides simul illa Deas Heliconia tempe

Pallas, Dea
 sapientiæ,
 artiumque
 inventrix,
 præcipuas
 in forman-
 dis regum
 pueris par-
 tes habet.

In-

14 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Incolere, illustresque ducum celebrare triumphos
Suasit, & æternis oblivia tollere musis.

Hæc olim, cum prima solo vestigia pressit.

At nunc Diva etiam regum natalia curat

Sidera, ne quid iners & frigidus axe Bootes

Peccet, vel nimio noceat Leo fervidus igne.

Temperies media est, qua parte benignior astris

Aura venit: superis domus optatissima Nymphis.

Colligit hinc veri radios, queis nubila tardi

Disipat ingenii Pallas, mentisque recessus

Limat, & obtusos accendit lumine sensus:

Præteritique facit memores, motusque futuros

Præmonet, & rebus lucem præsentibus affert.

Nonne vides pueri ut frontem ter lumine lustret

Ætherio, primosque fuget caliginis ortus?

Felix ô, cui nascenti sublime Minerva

Contulit ingenium! Non cœlo illustrior ulla

Dos venit, & votis magis exoptanda parentum.

Regni etenim fortuna ruit, nisi regia virtus

Sustineat, curasque extendat ad omnia princeps,

Imperiique graves per se moderetur habenas.

Hactenus, & subito vocem Natura repressit,

Avertitque gradum, & retrò tremefacta refugit.

Fronoso veluti cum se movet aggere serpens

Lubricus, & foliis subter sonat arida tellus:

Ille rubos inter reptans, mox emicat altè

Cæruleus squamis, horrendaque sibila mittit:

Quem simul erectum sinuosos vidit in orbes,

Corripuitque gradum, stivamque reliquit arator.

Ad veneris
vagæ aspe-
ctum ex-
horrescit
natura.

Haud secus incussit subitum Cytherea timorem

Visa procul, pharetraque puer metuendus & arcu.

Illa vehebatur geminis lasciva columbis

Ida-

Idalium linqvens : ubi mollis amaracus aras
 Thure vaporatas fertis florentibus ambit.
 Jamque propinquabat tectis, virusque parabat,
 Et pueri totis incendia ferre medullis.
 At Natura graves versans sub pectore curas,
 Hæc secum : Mene hanc terris avertere pestem,
 Nec posse obscœnas Veneris compescere flammæ?
 Cumque ego legitimo dextras conjungere nexu,
 Et castis sobolem thalamis educere tentem,
 Ipsa vagas Cytherea faces, foedamque perustis
 Visceribus spargatque luem, fundatque venenum?
 Quid memorem quæ damna meis conatibus affert
 Improba? Vix utero proles concepta recenti,
 Solvitur ante diem informis; neque matris honorem
 Accipit, exhausti vitio matrona mariti.
 Nos tantum scelus, & furias patiemur inultæ?
 Sunt illi sua regna, Paphos, Cyprusque. Quid orbem
 Subjicere imperio, mundique affectat honorem?
 Dixit, & extemplo Nymphis de millibus unam
 Diva Pudicitiam vocat, ac sic ore profatur.
 Vade age scande polum, superasque elapsa sub auras,
 Junoni mea dicta refer, cui vincula curæ
 Casta tori, Veneremque diu execrata nefandam
 Fida Jovis conjux monstris magis omnibus odit.
 Quippe memor veteris, socia cum Pallade, culpæ:
 Cum geminas victrix irrisit adultera Divas,
 Judicio Paridis, partoque superba triumpho.
 Scilicet ex illo, coeli regione fugatam
 Carcere conclusit Paphio, circumque sonantem
 Oceanum fudit, vastisque coërcuit undis.
 Et vetuit ne foeda polum, terrasque revifat.
 Quid tamen ista juvant? Totum furibunda per orbem

Pudicitiam
 Nympha-
 rum unam,
 ad Iuno-
 nem Natu-
 ra mittit,
 de licentia
 veneris ex-
 postulatu-
 ram.

Fer-

16 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Fertur ovans , regumque etiam corrumpere tædas
Audet , & infanis accendere pectora flammis.

Adsit , opemque ferat. Junoni hæc nuntia ferto.

Paruit , & nivei assumens insigne pudoris ,
Virgineas posuit circum sua tempora vittas.

Inde , velut nervo fertur stridente sagitta

Alta petens , fallitque aciem , & se nubibus infert :

Haud aliter Zephyros super & convexa serena

Nympha volat , notisque Deæ cita sedibus adstat.

Purpureo gemmisque gravi regina sedebat

Sublimis folio , & sceptrum regale tenebat.

Quæ simul aspexit subeuntem sidera Nympham

(Novit enim , & teneræ præfecerat ipsa juventæ)

Quæ causa impulerit commissas linquere terras

Effari jubet. Illa oculos demissa modestos

Cunctâ refert , Venerisque pudenda piacula narrat.

Quam me virginibus voluisti impendere curam ,

Maturasque viro & thalamis servare pudicis ,

Illecebris Cytherea suis , dulcique veneno

Abripit , & cæco cogit servire furori.

Quid memorare juvat scelerum numerumque , modumque ?

Nulla veneficiis secura furentibus ætas.

Virginitasque , pudorque jacet : connubia servant

Rara fidem : cedunt victricibus omnia flammis.

Nec Cypro contenta coli. Scelerata per orbem

Explicat imperia : & populis ditione subactis ,

Nunc etiam regum temerare cubilia tentat.

At natura parens tantum perferre dolorem

Posse negat , supplexque tuis advolvitur aris.

Affer opem , Veneremque doma. Nisi pronuba falso

Diceris , & thalamis vindex dare jura maritis.

Juno Irim
de cælo
mittit ,

Talibus inflammata animum Saturnia dictis ,

Irim

Irim purpureo descendere iussit olympo,
 Hæc Veneri mandata ferat. Procul orbe faceffat
 Lena procax, Cypronque petat, turpesque recessus
 Idalii: vel Lemniaco clam regnet in antro,
 Claudus ubi pulcram accipiat, foveatque maritus.
 Mollia quid totum contagia mittit in orbem?
 Ergo illi mea jura licet violare? pudicos
 Criminibus maculare toros? confundere semen
 Ambiguum? numenque impunè laceffere nostrum?
 Non ita: dum superest jaculandus nubibus ignis.
 Necdum Helenæ raptus, Paridisque infamia furta
 Excessere animo, non belli causa nefandi,
 Pœnaque raptoris. Tumidam meminisse decebat
 Excidii Troiæ, & vindex quid dextera possit.
 Rumpe moras, Venerique hæc fer regalia iussa.
 Cedat humo, populosque levet, pontumque revifat
 Natalem, & spargat torvis incendia monstris.
 Dixit, & accendit veteres quoque Palladis iras.

Iris at interea multa vi sulfuris arcum
 Imbuerat, piceasque onerarat grandine nubes.
 Imbris cærulei radios, Austrosque sonantes
 Addidit, & ruptis casuros nubibus ignes.
 Jamque sub adversum descendit turbida solem.
 Nec mora, præcipitant nimbi, tonat arduus æther:
 Responsant valles, revolutaque murmura reddunt.
 At simul hanc cœli ardentem regione propinqua,
 Fulminibusque polos, terrasque micare coruscas
 Conspicit alma Venus: pavidas fulgore columbas
 Flexit, & Idaliis præceps se condidit umbris.
 Quippe animo, quid Diva ferat, præsenferat. Illam
 Risit, & his profugam verbis Natura secuta est.
 I, pete dotales tenebras Vulcania regna,

mandans ut
 ex princi-
 pum aulis
 Venerem
 infamem
 abigat.

Iris fulmi-
 ne tonitru-
 que armata,
 Venerem
 fugat.

18 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Cyclopumque domos, & nigris tecta caminis
 Horrida. Quid stygio differs incendia regi?
 Furva tibi sterilisque sinu Proserpina dudum
 Supplicat, & prolem magno pro munere poscit.
 Nos, sine te, dulces dabimus cum foenore natos
 Cæsaribus, castosque effuso nectare mores.
 Postquam pulsa Venus, nondum secura quievit,
 Extimuitque dolos. Reducem Junonis ab arce
 Diva Pudicitiam verbis compellat amicis.
 O dilecta mihi ante alias, qua sospite terris
 Constat honos, thalamisque fides, & prisca juventæ
 Simplicitas: tibi florentes committimus annos,
 Cæsareæque domûs sobolem. Tu limina custos
 Prima tene, fallax ne rumpat in atria pestis,
 Dissimulans cultum, & formam mentita priorem.
 Blanditias Veneris comites, risusque falaces
 Pelle procul. Mihi crede, latens Cytherea sub illis,
 Occultum per iter, vixque observabile serpit.
 Mille artes illi, species sunt mille nocendi,
 Infidiæque, dolique, & fucis illita semper
 Forma novis: laqueis perit irretita juvenus.
 His monitis edocta, subit penetralia virgo
 Principis, atque artes puerum præmunit ad omnes:
 Illecebræque fugax, & non penetrabile pectus
 Fraudibus Idaliis, stimulis accendit honesti.
 Illi paulatim calefacta per ora cucurrit
 Virgineus pudor, & torpens ad lubrica sensus.
 Felices animæ, quas nulla Cupidinis aura
 Contigit innocuas! Species formosior oris
 Emicat, ingenuoque nitescit flore juvenus.
 Sic ubi vere novo radiis pinguntur eo
 Narcissi, violæque, & olentis germen anethi,

Natura
 prolem Cæ-
 saream Pu-
 dicitæ cu-
 stodiendam
 committit.

Am-

Ambrosiæ fulsere comæ : dant prata colores
Mille novos : minio tellus variata superbit.

At Natura gravi gaudens defuncta periclo,
Et cœpti studiosa operis, properare ministras
Læta jubet, meque his compellat vocibus ultrò.
Aspicias ingenti quàm sint formanda labore
Pignora, quæ regnis olim suprema paternis
Jura dabunt. Non sic rapidis exercita flammis
Unda furit, vitiis virtus ut certat, & ingens
Indomitis pugnans surgit quæ gloria monstris.
Nullam animis dat Tisiphone truculenta quietem,
Irritans diras æterna in bella sorores.

Hinc Odium, hinc Vindicta ferox, hinc Ira lacescit,
Terribiles visu formæ : hinc præcordia cæcis
Motibus Ambitio ferit, exuritque medullas
Invidia, & tortos agitat per colla colubros.
Has Erebi furias contra Clementia coelo
Nata venit, niveoque Fides insignis amictu,
Finibus & contenta suis, nec honoris avara
Simplicitas, & Pax oleâ redimita capillos,
Et Pudor, & regum nectens Concordia dextras,
Hæc olim innocuas habitabant numina terras,
Cum rerum facies & mundi forma recentis,
Astraque spirabant blandos sine crimine mores.
At postquam Impietas stygiis caput extulit undis,
Et vitiorum acies, sceleratique agmina Ditis
Invasere animos, & summa mentis in arce
Sedit sceptrata tenens Infania : protinus omnes
Excessere Deæ, & terras liquere nocentes.
Ex illo, mortale genus rationis habenas
Deseruit, cæcoque furentia corda tumultu
Error in omne nefas & bruta licentia solvit.

Virtuti
cum vitiis
lucta per-
petua.

20 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Sic quondam everfis magna vi spumeus annis
 Aggeribus furit, & secum rapit omnia victor.
 Præcipuè mihi cura, animos contagia contra
 Regales tegere, & superum virtute tueri.
 Quippe vides Divas tot opem mihi ferre potentes,
 Agmina quæ nigri contra luctantur Averni.
 At precibus si forte meis non flectitur æther,
 Et renuunt cœlo faciles descendere Nymphæ,
 Malo equidem regum natales vertere stellas,
 Et partus differre uteri, quàm pignora nasci
 Stirpis in opprobrium, & sceptris indigna paternis.
 Nondum animo torvi species elapsa Neronis,
 Quo monstro Latium omne, aspersaque sanguine Roma
 Horruit, & cæsæ patuerunt viscera matris.

Præstat
 nullos prin-
 cipes quàm
 degeneres
 nasci,

Natura ra-
 tionem
 reddit, cur
 facilis &
 numerosus
 fit paupe-
 rum par-
 tus,

Tum mihi quærenti partu cur rustica crebro
 Progenies subter nigrantis culmine villæ
 Luxuriet? Nympham Natura ostendit agrestem
 Matre fatam terrâ, & verbis his ora resolvit.
 Illa (vides?) viridi intexit quæ tempora ramo,
 Non cœli regione venit, non semine Divûm.
 Progenuit lucus, crassisque vaporibus aër.
 Hinc saltus & rura colit: quam plurima circum
 Faunorum turba exultat, Dryadesque puellæ,
 Semideûm genus, & Satyrorum gnava juvenus.
 Hæc viles animas & agrestia corpora curat,
 Stramineasque casas numerosis foetibus implet.
 Non prece, non votis opus est, non munere sacro:
 Sponte venit, facilesque manus prægnantibus affert.
 Non ullas operis socias, ignemve moratur
 Ætherium. Satis est informi accedere massæ
 Vitales motus animæ, promptumque labori
 Ingenium, & duro formandum corpus aratro.

Ipsa

Ipsa puerperii mater secura recentis
 Aut olus absenti defert, aut liba marito,
 Bina sub exerta constringens pignora mamma.
 Ille sub ardenti maturam sidere messem
 Falce metit, pinguique artus sudore fluentes
 Conjugis obsequio relevat. Dein oscula natis
 Dividit, & manibus circum blanditur & ore.
 Sic pluviae patiens, sic solibus apta ferendis
 Rustica duratur soboles, atque ubera prensat
 Grandia, dum faturos facilis sopor occupat artus.
 Tum si forte ruunt animosi in praelia reges,
 Corpora fortiti plenis robusta manipulis:
 Audaces in martem animos, generosaque villae
 Agmina suppeditant. It bello rustica pubes
 Docta hyememque sitimque pati, tum sub Jove somnos
 Ducere, & ingluviem crudam fatiare suillam.
 Barba per hirsutas discurrens plurima malas
 Prominet in mentum. Stant nigris horrida fetis
 Pectora, nervosique humero sub utroque lacerti
 Fulmineum torquent inimica per ilia ferrum.
 Et nisi ruricolis multam Natura ministrem
 Progeniem, raro defendere milite vallum,
 Nec campis acies valeant educere reges.
 Quin juvat exemplis etiam levioribus uti.
 Ipse vides ut alat tellus animalia passim
 Vilia, formicasque sinu diffundat, & ingens
 Copia reptilium fulvâ spaciatur arenam.
 Tum culicum genus, & muscarum ignobile vulgus
 Ludit, agens gyros denso per inane volatu.
 Tardior at Libycos eadem generare leones
 Nititur, & tanta sub maiestate laborat.
 Nec non & cedros quercusque in secula differt:

Exemplis
 natura do-
 cet, rerum
 vilissima-
 rum par-
 tum esse fa-
 cillimum.

Len-

22 DE INSITUATIONE PRINCIPIS

Lentaque nodoso tenduntur brachia trunco.
 At tribulos, lappasque, & acutâ cuspide vepres
 Prodiga tradit humus. Nec iniquis aspera dumis
 Bruma nocet: non, si rutilo tonet arduus igne
 Juppiter, hirsutæ violentur fulmine frondes.
 Usque adeo facili veniunt vilissima partu,
 Et speciem, ventis agitato semine, servant.
 Quin & melliferæ volucres, sine conjugis usu,
 Pinguibus è foliis, & puro ex rore pudicos
 Exfugunt foetus. Nova mox examina strident,
 Veris opes, lentoque extendunt glutine cellas.
 Visceribus quoque corruptæ (mirabile dictu)
 Emicuère bovis: vitasque è sanguine putri
 Attollunt, reparantque genus. Tum cortice condunt
 Mella cavo, regemque favis stirpique sonora
 Præficiunt, fidumque alacres testantur amorem:
 Sive opus est servare lares, sive agmine denso
 In martem ruere, & fucos arcere rapaces.
 Omnibus idem ardor, mandata capeßere regis.
 Quod decus humanæ veniet, quæ gloria stirpi,
 Si fidas imitetur apes, & regia discat
 Fræna pati. Sed enim populos furiosa rebelles
 Seditio inflammat, scelerataque corripit arma
 In patriam, immeritosque cruentat cæde penates.
 At mihi si multum expertæ, si vera monenti
 Creditur, & longæva fidem Natura meretur:
 Extera non tantam, quantam arma domestica cladem,
 Exitumque ferunt, vertuntque à culmine regna.
 Hactenus eoas victrix concordia sprevit
 Vestra minas, spernetque: cadet gens barbara ferro.
 Non si mille acies, diversique agmina mundi
 Quæ Tanaim Nilumque bibunt, quæque Euris anhelis

Af-

Sumpta ex
 apibus oc-
 casione,
 subditos re-
 gi fideles
 esse debere
 natura
 ostendit: &
 ex princi-
 pum Chri-
 stianorum
 concordia,
 Turcici
 imperii ex-
 cidium
 pendere de-
 monstrat.

Afflat equis, terris abrumpant foedera nostris,
Teutonicas ferro valeant violare phalanges.

Vidimus Odryfios olim prope moenia magni,
Cæsaris irrupisse duces. Centum agmina curvis
Ordinibus cinctæ quatiebant saxa Viennæ :

Vienna ab
obsidione
Turcarum
liberata.

Centum aditus nemorum, & præruptos undique montes
Obsedère. Vagis stabant tentoria campis

Clara auro intexto, & niveis fulgentia velis.

Dives equis, divesque viris exercitus, & cui
Marte parem nunquam submitit barbara tellus.

Ut tamen Austriacæ, numero licet impare, celsis

Montibus effulsère acies, clangorque rubarum

Insonuit, mediisque accendit prælia mavors :

Mox Lotharus Bavarusque duces trepidantia rumpunt

Agmina, præcipitesque premunt, feriuntque, necantque:

Castra everfa ruunt. Pars, quæ fuga tuta, per umbras

Evadunt nemorum : pars lora fugacia campis

Effundunt. Dens Ister se erumpere nescit

Corporibus, stragemque Euxino evolvere ponto.

Interea niveis plaudens victoria pennis

Notas circum aquilas, & Cæsaris ora volavit.

Tantum invicta valet concordia : dum celer Istro

Vistula mittit equos, Bavaræque Polonica virtus

Jungitur, Austriacumque accendunt omnia martem.

Ut verò attonitum clades dispersa per orbem,

Famaque victrices aquilas orientis ad oras

Pertulit, atque Asiæ mœstas penetravit ad urbes :

Fleverunt procul coæ sua funera matres,

Bellaque damnarunt pactæ contraria paci,

Perfidiamque, nefasque, & foedera fraude soluta.

Hæc me cuncta parens docuit Natura : Camænis

Materiemque dedit, monitusque adjecit amicos :

Natura
poëtam
hortatur,
At ut nato jam

principi,
cùm adole-
verit, re-
gendi ar-
tem expo-
nat.

24 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

At tu, quando favens musis aspirat Apollo,
Et faciles Cæsar præbet tibi maximus aures,
Incipe, ait, mea jussa sequi, parvosque nepotes
Aufriadùm patriæ virtuti aptare canendo.
Quid matrem imprimis deceat curare: quid ipsam
Nutricem: tum quæ vigili præstanda magistro,
Cujus ab auspiciis artemque modumque regendi
Accipiet princeps, in lucem efferre memento.
Magna tibi nostræ promittunt munera Divæ,
Auxiliumque ferent. Dixit, tenuesque sub auras
Naturæ ex oculis fugiens evasit imago.

Pandite nunc mihi sacra novem præcepta sorores.
Nunc opus arcanas animorum evolvere leges,
Virtutique viam monstrare, & pellere tardam
Pectore segnitiam, vigilesque accendere curas.
Tuque pater celso Pindi de vertice vati
Annue, divinumque animis immitte furorem.
Da cunas animare sacras: da magna parentis
Jussa sequi: rerum quando mihi nobilis ordo
Nascitur, & sublimis agit super æthera fervor.

